

Z. Varnaliy, PhD, Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv,
Z. Zhyvko, Ph.D., Associate Professor
Lviv State University of Internal Affairs, Lviv

ROLE OF GOVERNMENT INSTITUTIONS IN IMPROVEMENT OF STATE REGULATION IN ANTI RAIDING

The paper considers effective solution to problems of public policy in the field of anti-raiding, stated that the public policy against raiding should promote the reform of the national economy required a form of activity and form the basis for innovative economic development.

Keywords: raid, law enforcement, property rights, the Security Service of Ukraine, prosecutors, profit, spheres of influence, and regulation.

УДК 332.1
JEL O 31, Q 32

В. Зянько, д-р екон. наук, проф.
Вінницький національний технічний університет, Київ

СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ПЕРЕХОДУ ДО СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджено сутність сталого економічного розвитку, проаналізовано відмінності концепцій стійкого економічного зростання і сталого економічного розвитку, обґрунтовано необхідність і доцільність переходу людства до моделі сталого економічного розвитку, основою якого виступає інноваційна діяльність.

Ключові слова: економічне зростання; модель інноваційного розвитку; сталий економічний розвиток; сталий розвиток.

Постановка проблеми. Вирішення світової проблеми, спричиненої поступовим вичерпанням матеріальних природних ресурсів, збільшенням чисельності населення планети та зростанням забруднення довкілля ставить під сумнів доцільність застосування в сучасних умовах окремих положень класичної (кейнсіанської) концепції стійкого економічного зростання, зокрема тих, що стосуються стимулювання виробництва шляхом заохочення попиту, коли уряд вдається до свідомого збільшення сукупного споживання заради нарощування обсягів виробництва і реалізації продукції. Адаже це вимагає більших масштабів використання природних ресурсів, що підриває спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Постійна гонитва за природою виробництва виснажує і навіть марнує природні ресурси, які є обмеженими.

Нині стає дедалі очевиднішим, що сучасна цивілізація вичерпала можливості нерационального використання природних ресурсів, і подальше стимулювання попиту заради того, аби не уповільнилися темпи економічного зростання, спричинить глобальні наслідки – екологічні катастрофи, соціальні потрясіння, а врешті-решт і нестабільність економічного розвитку окремих держав і цивілізації загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню основ сталого розвитку присвячені наукові праці таких вітчизняних та закордонних авторів, як Вернадський В. І., Брутланд Г. Х., Дейлі Г., Картер Н., Коробко Б. П., Масловська Л. М., Потапенко В. Г., Садовенко А. П., В. І. Середя В. І., Шевчук В. Я. та ін. У них значна увага приділяється формуванню та обґрунтуванню підходів до забезпечення сталого розвитку.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Науковці акцентують увагу переважно на необхідності вирішення екологічних проблем і недостатню увагу приділяють економічному аспекту моделі сталого розвитку.

Мета статті – дослідити основи концепції сталого економічного розвитку, її відмінність від кейнсіанської концепції стійкого економічного зростання, обґрунтувати необхідність та доцільність переходу людства до моделі сталого економічного розвитку, основою якої виступає інноваційна діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід до моделі сталого економічного розвитку не означає, що мають бути відкинуті всі рекомендації кейнсіанської теорії стійкого економічного зростання. Більше того, модель сталого економічного розвитку має будуватися на використанні і подальшому розвитку основних положень цієї теорії, зокрема щодо того, що система ринкових економічних відносин аж ніяк не є досконалою і саморегулюючою, і що максимально можливою зайняттю і економічне зростання може забезпечити лише активне втручання держави в економіку. Ця головна ідея, яка впливає з загальної теорії Дж. М. Кейнса, безперечно є актуальною і сьогодні. Практикою перевірено також правильність кейнсіанського твердження про те, що при визначенні об'єктів державного впливу на економіку треба виходити з того, що головною причиною падіння виробництва є недостатність сукупного попиту, що саме внаслідок відставання споживання від виробництва знижуються можливості реалізувати вироблені продукти за достатньо високими цінами, що викликає падіння виробництва. У сучасних промислових суспільствах, – писав Дж. М. Кейнс, споживання обмежує виробництво, а не виробництво – споживання [1, с. 337-338].

Згідно з кейнсіанською теорією, не пропозиція створює попит, а навпаки – попит формує пропозицію. Тому за головний об'єкт державного втручання в економіку вибрано сукупний попит, який в кейнсіанській теорії дістав назву "ефективний попит". Звідси пропонуються два методи активізації і стимулювання сукупного попиту, завдяки яким буде забезпечуватися економічне зростання: перший – за рахунок збільшення державних закупівель або зниження податків; другий – за рахунок зниження відсоткових ставок за кредит, що підвищить "граничну ефективність капіталу", а отже й збільшить інвестиції приватного сектора економіки. На думку Дж. М. Кейнса, витрати на споживання, за інших рівних умов, виявляють зворотну залежність від норми процента, так що всяке зростання норми відсотка спричинить істотне скорочення споживання [1, с. 92].

Цю тенденцію – до скорочення споживання через високу банківську відсоткову ставку на депозити та ще вищу відсоткову ставку за банківські кредити ми певною мірою спостерігаємо нині в Україні. Це заохочує підприємців вкладати кошти на депозитні банківські рахунки, замість прямого їх інвестування у виробничу діяльність, та обмежує попит підприємницького сектора на банківські кредитні ресурси. І це є однією з причин нинішньої стагнації вітчизняної економіки. Для виправлення ситуації, згідно кейнсіанської теорії, українська держава повинна вдатися до зниження відсоткових ставок, що спонукатиме підприємців до збільшення інвестицій, а отже, сприятиме поживленню економіки. Сприятиме підвищенню

ефективності економіки за умов існування конкуренції також зменшення рівня оподаткування підприємств.

Отже, ефективність рекомендацій Дж. М. Кейнса щодо методів стимулювання економічного зростання не викликає сумнівів, їх застосування допомагає знаходженню шляхів виходу економіки з кризової ситуації.

Однак, враховуючи вичерпаність матеріальних природних ресурсів та високий рівень забрудненості довкілля, спричинений безупинним прагненням виробити якомога більше товарів, викликають сумніви у виправданості і доцільності стимулювання подальшого зростання обсягів виробництва і споживання вироблених з природних ресурсів товарів, що, з одного боку – веде до збільшення доходів і зростання добробуту людей, а з іншого – призводить до зменшення природних ресурсів, що утруднюватиме життя майбутніх поколінь, та наносить неоправдану шкоду довкіллю, а отже й здоров'ю людей.

Негативні наслідки, спричинені постійним стимулюванням суспільного споживання, спонукають до переоцінки цієї рекомендації кейнсіанської концепції, як невід'ємної складової забезпечення стійкого економічного зростання. Натомість модель сталого економічного розвитку не передбачає стимулювання суспільного попиту, а навпаки – передбачає перехід до поміркованого, розсудливого споживання, раціонального використання природних ресурсів з розрахунком зменшення їх витрачання і зниження негативного впливу виробництва на оточуюче середовище. "Сталий розвиток суспільства можна охарактеризувати як такий, за якого людина не робить значної шкоди природним системам, і вони встигають себе відновити", – стверджують автори навчального посібника "Сталий розвиток суспільства" [2, с. 23].

При цьому слід мати на увазі, що запропоновані Дж. М. Кейнсом методи та заходи державного регулювання економіки стосувалися конкретного історичного періоду розвитку певних країн, економіка яких перебувала в глибокій кризі 1929-1936 років, котра отримала назву "великої депресії". З кризи потрібно було шукати вихід, забезпечивши стійке економічне зростання, навіть якщо це призвело до нераціонального, неефективного з точки зору суспільства витрачання обмежених природних ресурсів. Ці заходи не носили довготривалого характеру.

Основним недоліком кейнсіанської концепції забезпечення стійкого економічного зростання є недооцінка цінності матеріальних природних ресурсів, природного капіталу, які є обмеженими і з часом вичерпуються. Парадигма економічного зростання, як стверджує Б. П. Коробко [3, с. 4], ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю. Через це нинішні економічні обставини потребують інших – альтернативних підходів до розв'язання економічних, екологічних та соціальних проблем. "Не можуть країни і надалі розвиватися на основі економічної моделі, побудованої на попиті та пропозиції. Попит не має меж. Пропозиція потребує все більше і більше ресурсів. Ідеологічно має бути запропонована й обґрунтована принципово інша модель розвитку, на іншому фундаменті" [4, с. 8].

Такою альтернативною моделлю виступає модель сталого економічного розвитку.

Сьогодні людство приречене шукати і використовувати ті економічні механізми, які забезпечать оптимізацію та гармонізацію взаємовідносин людини з природою. Це вимагає кардинальної, революційної перебудови не лише способу життя, але й світогляду людей, насамперед у сфері природокористування.

Треба сказати, що революційні зміни світогляду в історії людства відбувалися неоднораз і були пов'язані з такими подіями планетарного масштабу, як: перехід (приблизно 10 тис. років тому) багатьох народів від ко-

чового до осілого способу життя; початок рільництва; індустріальна революція в Західній Європі у XVII-XVIII ст., спричинена великими науковими відкриттями; із ще масштабнішою науково-технічною революцією, яка відбувалася впродовж XIX-XX ст. Але всі ці події хоча й сприяли зростанню матеріального добробуту та впевненості в майбутньому благополуччі, проте спричинили значне збільшення масштабів використання матеріальних природних ресурсів. Розроблялися сміливі проекти – від підкорення природи до переселення на інші планети. Подібні фантастичні проекти з'являються і нині, однак вони не є такими оптимістичними, швидше навпаки, проникнуті страхом перед майбутнім нашої планети. Приміром, нещодавно підбито підсумки збору заявок на участь у приватному проекті під назвою Mars One: 202586 осіб з 140 країн світу виявили бажання назавжди відлетіти на Марс, щоб заснувати там колонію. Масове переселення на Марс планується розпочати з 2022 року. Організатори цього грандіозного проекту припускають, що в "нову расу" запишуться не менше мільйона землян. Повернення на землю не планується [5].

Нині людство перебуває на порозі нової епохи, настання якої науково передбачив ще сто років тому В. І. Вернадський. Він назвав майбутню глобальну перебудову господарських норм життя переходом біосфери до стану "ноосфери" – стадії розвитку біосфери, де панує розум. Великий український вчений писав: "Геологічно ми переживаємо зараз виділення в біосфері царства розуму, що змінює докорінно і її зовнішність, і її будову – Ноосферу. Наукова думка людства працює тільки в біосфері і в ході свого прояву зрештою перетворює її на ноосферу, геологічно охоплює її розумом" [6, с. 173].

Оскільки масштаби впливу господарської діяльності сучасного суспільства перевищують вплив природних фізико-географічних процесів, то на людині – єдиній розумній істоті ноосфери, лежить і вся відповідальність за виправлення численних недоліків виробничого процесу, за покращення умов життя нинішніх і майбутніх поколінь.

Отже, необхідна зміна парадигми не лише економічного, але й соціального розвитку, в основу якої повинен бути покладений принцип "sustainable development" – розвиток, узгоджений з характером природних екосистем.

Вперше термін "sustainable development", який дослівно означає "сталий розвиток", було запропоновано у 1980 році у доповіді Міжнародного союзу охорони природи і природних ресурсів "Всесвітня стратегія охорони природи". У ній розвиток людства визначається як процес перетворення біосфери і використання природного і людського капіталу для задоволення потреб людей. Для того, щоб розвиток мав довготривалий характер, відзначалося у доповіді, варто враховувати не лише економічні, але й соціальні, екологічні та культурологічні чинники.

Ідея сталого розвитку була розвинута у 1987 році у доповіді Міжнародної комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку "Наше спільне майбутнє", підготовленої під керівництвом Г. Х. Брутланда, у якій під "сталім" визначався такий розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, не підриваючи спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [7].

У грудні 1992 року в рамках Економічної і Соціальної Ради ООН була створена Комісія сталого розвитку ООН, основне завдання якої полягало у сприянні міжнародному товариству в досягненні цілей сталого розвитку і здійсненні моніторингу процесів переходу до принципів сталого розвитку. Підсумки десятилітньої роботи цієї Комісії було підбито у 2002 році на "Саміті Землі" в Йоганнесбурзі [8]. Саміт вкотре привернув увагу всього людства до проблем, що вимагають термінового вирішення.

По-перше, політики і уряди повинні визнати останні наукові дані про реальні екологічні небезпеки, які загрожують власне існуванню людства.

По-друге, уряди всіх країн світу повинні цілеспрямовано збільшити обсяги інвестицій на наукові дослідження і розробку нових технологій, здатних усунути існуючі загрози.

По-третє, сфера міжнародної політики повинна скоординувати і посилити свою діяльність у напрямку захисту всього людства від глобальних екологічних загроз [9].

Дійсно, концепція сталого розвитку зможе бути ефективно реалізованою лише за умови, що буде прийнята й активно впроваджуватиметься всіма країнами світу, які будуть діяти спільно і злагоджено. Адже потреба у сталому економічному розвитку викликана подіями глобального масштабу – поступовим вичерпанням світових запасів природних ресурсів та погіршенням екологічної ситуації. І тому окремо взята країна з цими проблемами аж ніяк не впорається. Перш за все тому, що раціоналізація суспільного споживання сприятиме зниженню сукупного попиту на товари. Це зумовить скорочення суспільного виробництва. Останнє призведе до збільшення безробіття. Окрім того, скорочення виробництва сприятиме вивільненню з реального обігу надлишкового капіталу, який шукатиме застосування і перетікатиме звичайно ж туди, де він зможе принести його власникам найбільший прибуток. Капітали перетікатимуть до тих країн, які відмовились від концепції сталого економічного розвитку й надалі прагнуть забезпечити стійке економічне зростання шляхом заохочення сукупного споживання.

Отже, перехід до раціонального використання природних ресурсів і зменшення забруднення довкілля промисловими викидами та відходами не під силу окремим країнам. Саме тому, Г. Дейлі визначає сталий розвиток як гармонійний, збалансований і безконфліктний процес всієї цивілізації [10].

Вивільнені капітали легко переночовуватимуться у ті країни і сфери економічної діяльності, де високий прибуток можна отримати екстенсивним шляхом – через залучення у виробничий процес додаткових матеріальних природних ресурсів цих країн. Інвесторам більш ризиковано вкладати кошти на розробку інноваційних проектів, впровадження нових технологій, які забезпечують зменшення шкідливих викидів в атмосферу, є ресурсо- та енергозберігаючими. Тому капітал, передусім економічно розвинених країн світу, а також тих країн, які прагнуть стати такими, має бути поставлений у такі умови, аби в нього не було альтернативи фінансуванню інноваційної діяльності, яка виступає основою сталого економічного розвитку. Уряди всіх країн, виходячи з головного завдання – забезпечення раціонального використання і споживання матеріальних природних ресурсів, мають синхронізувати заходи зі зменшення попиту на ресурсо- та енерговитратні технології, зниження шкідливих промислових викидів в атмосферу, скорочення випуску товарів, що шкодять здоров'ю людей тощо, натомість заохочувати виробництво інноваційних продуктів і технологій. "Щоб економічний розвиток став сталим процесом, – пише В.Г. Потапенко, – наснага до праці та інновації мають доповнюватися відповідним обладнанням" [11, с.98].

Інноваційність нових благ, технологій, обладнання, методів та способів виробництва повинна визначатися виходячи з того, чи вони: по-перше, не наносять шкоди здоров'ю; по-друге, не забруднюють оточуючого середовища; по-третє, забезпечують економне використання матеріальних природних ресурсів. Якщо ці вимоги не дотримуються, тоді це псевдоінновації, які не повинні підтримуватися державою, що впроваджує модель інноваційного розвитку економіки.

Надспоживання, яке заохочується для забезпечення стійкого економічного зростання, завдає найбільшої шкоди довкіллю і загрожує майбутньому нашої планети. Доречно з цього приводу дослухатися до слів, виголошених на саміті великої двадцятки у Ріо-де-Жанейро, президентом Уругваю Хосе Мухіка: "Чи є на нашій планеті достатньо ресурсів для того, щоб сім або вісім мільярдів осіб досягли того ж рівня марнотратства, як в багатьох країнах?". Цікаво, що Хосе Мухіка, вважається найбільш бідним президентом у світі. І бідність його добровільна. Він аскет і вегетаріанець, живе на родинній фермі, їздить на автомобілі "фольксваген-жук" 1987 року вартістю 1800 доларів. І 90 % президентської зарплати віддає на благодійність. Ще його висловлення: "Невже варто прагнути досягти рівня розвитку і споживання багатих країн? Що стане з нашою планетою, якщо у індійців на кожну сім'ю буде стільки ж машин, що і в Німеччині? Скільки кисню залишиться тоді на планеті?" Хосе Мухіка звинувачує більшість сучасних політичних лідерів у тому, що вони "одержимі ідеєю зростання економіки за рахунок стимулювання споживання". І ефект від впровадження інновацій слід розглядати саме з такої позиції: якою буде економія природних ресурсів і наскільки зменшиться забруднення оточуючого середовища.

Врешті, думки уругвайського лідера не нові. Подібне три тисячоліття тому говорив Еклізіаст. Розкіш, комфорт – людина прагне їх навіщо? Аби бути щасливою. Але досягнувши омріяного матеріального добробуту, не відчуває очікуваної радості, миру, спокою. Отже, намагається статки свої ще збільшувати. І так до безкінечності. Адже душа залишається голодною.

Розкіш почасти буває згубною. І підтвердженням тому історія.

Економічно високорозвинені, багатющі міста Содом і Гоморра по суті знищили самі себе. Будували, торгували, розумним і успішним вважали того, хто може іншого використати для свого збагачення. Пишна і щедра природа, матеріально було усе, на той час можливе. І, відчуваючи лише брак фантазії, чого можна прагнути ще, почали втрачати людську подобу. На місті цих міст нині Мертве море, довкіл якого мертва пустеля.

Римська імперія була могутньою, допоки більшість її громадян не долучилася до надмірної розкоші. Вавилонська держава теж рухнула, бо стомилась, надірвалася в пошуках задоволення.

Подібне цілком реально і осяжно загрожує нині глобально об'єднаному людству. Уже давно науковці застерігають, що війни майбутнього вестимуться не за "чорне золото" – нафту. Війни майбутнього – це вже навіть не інформаційні війни. Війни майбутнього вестимуться за рідину, з якої на 80 відсотків складається кожен з нас – за воду.

Замість того, щоб стати обіцяним комфортним земним раєм, планета виснажується. Пустелі – не тільки Сахара, а й наша Олешківська, що поблизу Херсона, – вперто розповзаються.

Проблема погіршення стану довкілля пов'язана як з прагненням людства до матеріального збагачення, так і з проблемою бідності. Але, хоча бідність і зумовлює екологічні небезпеки певного роду, все ж основною причиною незадовільного стану глобального довкілля, що продовжує погіршуватися, є функціонування нераціональних структур споживання і виробництва, які нині з промислово розвинутих країн переміщуються у бідніші, де дешевші матеріальні ресурси й дешевша робоча сила. Експлуатуючи місцеві ресурси, використовуючи методи нееквівалентного обміну і формуючи національні ринки з урахуванням переважно власних інтересів, такі структури (в основному це транснаціональні корпо-

рації), як правило, лише погіршують і без того несприятливе економічне та екологічне становище цих країн. Вимоги щодо рівності, справедливості, демократичності – які є вимогами концепції сталого розвитку, зустрічають опір з боку цих комерційних структур, оскільки суперечать логіці їх функціонування [12]. До речі, те що високорозвинені країни нині намагаються перенести функціонування нерациональних комерційних структур, які нищівно експлуатують природні ресурси і забруднюють довкілля, в бідніші країни, є свідченням того, що вони вже стали на шлях сталого економічного розвитку.

Велике навантаження на довкілля багато в чому зумовлено непомірним попитом та нерациональним способом життя, характерним для багатьох багатих верств населення, які звикли до досить високого рівня споживання порівняно з тією значною частиною людства, яка не може задовольнити своїх основних споживчих потреб у продуктах харчування, медичному обслуговуванні, житлі, освіті тощо.

Тому всім країнам необхідно розробляти узгоджену міжнародну та національну політику, спрямовану на формування таких структур споживання і виробництва, які забезпечать зниження рівня екологічної небезпеки і задоволення основних потреб незаможних верств населення. При цьому промислово розвиненим країнам слід взяти на себе роль лідера у формуванні таких рациональних структур. Це, зокрема, вимагає розширення країнам, що розвиваються, технічної та іншої допомоги з боку промислово розвинених країн.

Висновки. Отже, треба переосмислити існуючі підходи щодо того, як надалі має розвиватися світова економіка, й по-іншому подивитися на те, як у нас здійснюється процес суспільного відтворення, як ми виробляємо, розподіляємо, обмінюємо і споживаємо блага, як економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності підприємств і товарів відображається на довкіллі, здоров'ї людей. Всі інституції, а насамперед державна внутрішня і міжнародна політика повинні бути зорієнтовані на підвищення рівня свідомості, подолання жадібності й марнотратства, людського егоїзму. Окремі країни справитися з цією проблемою неможливо, адже вона глобальна. Потрібні злагоджені дії всієї світової спільноти, проте одних лише зусиль на міжнародному рівні також недостатньо. Кожна країна має здійснювати цілесп-

рямовану й ефективну національну політику, спрямовану на забезпечення зниження споживання природних ресурсів заради збереження довкілля та турбуватися про краще задоволення потреб майбутніх поколінь.

Однак, аби досягти бажаного результату лише економічних та адміністративних важелів недостатньо. Треба змінювати людську свідомість та спосіб життя. Людство загалом й кожний окремих індивід, зокрема, мають усвідомити, що рациональне споживання природних ресурсів і бережне ставлення до довкілля – це реальна необхідність, вимога сьогодення задля збереження здоров'я і матеріального добробуту нинішніх і прийдешніх поколінь.

Врешті-решт, за допомогою зміни способу життя можна домогтися такого економічного розвитку, який буде менше залежати від обмежених ресурсів планети і більшою мірою відповідати її потенційним можливостям.

Список використаних джерел

1. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – М.: Гелиос АРВ, 1999. – 352 с.
2. Садовенко А.П. Сталий розвиток суспільства. Навч. посіб. / А.П. Садовенко, В.І. Середя, Л.М. Масловська. – Київ: Програма місцевого розвитку ПРООН, Академія муніципального управління, 2009. – 239 с.
3. Коробко Б. П. Энергетика та сталий розвиток. Інформаційний посібник для українських ЗМІ / Б. П. Коробко. – К. : 2007. – 44 с.
4. Шевчук В. Я. Формування інноваційної моделі сталого розвитку України в посткризовий період / В. Я. Шевчук // Економічний часопис-XXI. – 2010. – № 1-2. – С. 6-8.
5. Інформаційне агентство УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/594793-kvitok-v-odin-kinets-200-tisyach-cholovik-gotovi-pomerti-na-marsi.html>.
6. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление / В.И. Вернадский Отв. ред. А.Л. Яншин. – М.: Наука, 1991. – 270 с.
7. Report of the World Commission on Environment and Development : Our Common Future. – Oxford University Press, 1987. – 399 p. – ISBN 0-19-282080-X.
8. Рю-де-Женеиро – Йоганнесбург: паростки неосферогенезу і відповідальність за майбутнє / В. Я. Шевчук, Г. О. Білявський, Ю. М. Саталкін і ін. – К. : Геопринт, 2002. – 118 с.
9. Борщук Є.М. Роль ООН у формуванні Концепції сталого розвитку / Є.М. Борщук / Науковий вісник. – Вип. 16.5, – 2006.
10. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Дейлі Г. // Пер. з англ.; Ін-т сталого розвитку. – К. : Інтелсфера, 2002. – 312 с.
11. Потапенко В.Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах "зеленої економіки": монографія / В.Г. Потапенко; [за наук. ред. д.е.н., проф. Є.В. Хлобистова]. – К. : НІСД, 2012. – 360 с.
12. Carter N. The Politics of the Environment. Ideas, Activism, Policy. Copyright Cambridge University Press. Published November 2001. 382 p.

Надійшла до редакції 23.12.13

В. Зянько, д-р екон. наук, проф.

Винницький національний технічний університет, Вінниця

СУЩНОСТЬ НЕОБХОДИМОСТЬ ПЕРЕХОДА К УСТОЙЧИВОМУ ЭКОНОМИЧЕСКОМУ РАЗВИТИЮ

В статье исследована сущность устойчивого экономического развития, проанализированы различия концепций устойчивого экономического роста и устойчивого экономического развития, обоснована необходимость и целесообразность перехода человечества к модели устойчивого экономического развития, основой которого выступает инновационная деятельность.

Ключевые слова: экономический рост; модель инновационного развития; устойчивое экономическое развитие; устойчивое развитие.

V. Zianko, PhD, Professor

Vinnitsia national technical university, Vinnitsa

THE ESSENCE AND NEED TO MOVE TOWARDS SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

In the article has been investigated the essence of sustainable economic development. Differences of concepts of sustainable economic growth and sustainable economic development were analyzed. Necessity and feasibility of humanity's transition to a sustainable economic development model, the basis of which acts innovation activity were grounded.

Keywords: economic growth, innovation development model, sustainable economic development, sustainable development.

УДК 336.276
JEL H 63

Ю. Колобов, Міністр фінансів України
Міністерство фінансів України, Київ

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В КОНТЕКСТІ ПРІОРИТЕТІВ БОРГОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано існуючі методи управління державним боргом, особливості їх застосування, проблеми високого рівня державного боргу та ефективність системи управління державним боргом України. Визначено пріоритети боргової політики України, у контексті яких запропоновано основні методи управління державним боргом.

Ключові слова: державний бюджет, дефіцит державного бюджету, державний борг, боргова політика, методи управління державним боргом.

Постановка проблеми. Проблема внутрішньої і зовнішньої заборгованості одна з ключових проблем управління державними фінансами. Державний борг є важливим макроекономічним важелем регулювання економіки за умови забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів та розширення доступу до міжнародного ринку капіталу. Оптимізація структури державного боргу в розрізі валюти і відсоткових ставок, а також мінімізація ризиків, пов'язаних з рефінансуванням та утриманням середньозваженого строку погашення боргових зобов'язань держави, дозволить запобігти виникненню пікових навантажень на державний бюджет, що пов'язані зі здійсненням платежів за державним боргом, та здійснити запозичення для підтримки та розвитку пріоритетних сфер економіки України.

В даному розрізі, актуальним є підвищення ефективності методів управління державним боргом на основі чітких пріоритетів боргової політики як цілісної сукупності заходів держави, щодо раціональної та ефективної мобілізації, розподілу, використання та повернення запозичених фінансових ресурсів, яка має сприяти сталому соціально-економічному розвитку та фінансовій стабільності держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам державних запозичень присвячено праці провідних зарубіжних науковців, зокрема: Дж. Б'юкенена, М. Вестфалена, Дж. Кейнса, А. Лернера, Ф. Модільяні, Д. Рікардо, Ф. Фрідмана. Серед вітчизняних науковців методи управління державним боргом та ефективність боргової політики досліджують С. Гальчинський, В. Гейць, В. Корнєєв, В. Лагутін, С. Лондар, І. Лютий, О. Молдован, В. Федосов, С. Юрій та інші.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Проте нагальні проблеми високого рівня державного боргу, особливості використання методів управління державним боргом, ефективність боргової політики держави потребують подальших наукових досліджень.

Метою статті є визначення ефективних методів управління державним боргом в контексті пріоритетів боргової політики України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема високого рівня державного боргу на сьогодні є актуальною не лише для України, а і для багатьох країн світу. Особливості розвитку української економіки поки не дозволяють на загальнодержавному рівні визначити цілісну збалансовану концепцію фіскальної та бюджетної політики в середньостроковій і, тим більше, довгостроко-

вій перспективах. Темпи зростання видатків бюджету не відповідають темпам зростання доходів, що неминуче призводить до формування дефіциту бюджету (рис. 1).

При цьому основним способом фінансування дефіциту бюджету є державний борг. Зауважимо, що державна і муніципальна боргова діяльність являє собою самостійний вид фінансової активності держави та її територіальних підрозділів (одночасно з податковою, емісійною, інвестиційною діяльністю), що обумовлюється необхідністю, за допомогою державного боргу, акумулювати кошти для покриття видатків економічного та соціального характеру, для погашення та обслуговування боргових зобов'язань.

У 2013 році по загальному фонду бюджету дефіцит становив 38,7 млрд. грн., або на рівні 87,0% планового річного обсягу, по спеціальному фонду спостерігався профіцит у розмірі 3,5 млрд. грн. при запланованому дефіциті 6,1 млрд. грн. Фінансування державного бюджету за борговими операціями склало 52,2 млрд. грн., що становить 95,7% річного планового показника (таблиця 1). Протягом 2012-2013 років цей показник збільшився на 15,4 млрд. грн., або на 42,0%. Запозичення здійснені у сумі 107,0 млрд. грн., або 78,9% річного планового показника, з них річний план по внутрішніх запозиченнях виконано на рівні 86,7%, по зовнішніх – на рівні 62,1%. Частка внутрішніх запозичень складає 75,2 %.

Обсяги запозичень до державного бюджету збільшилися на 22,9%, із 107,0 млрд. грн. запозичень на внутрішньому ринку було залучено 80,5 млрд. грн., на зовнішньому ринку – 26,5 млрд. грн. До загального фонду державного бюджету було спрямовано 104,5 млрд. грн., включаючи випуск ОВДП на поповнення статутного капіталу НАК "Нафтогаз України" у сумі 13,0 млрд. грн. Кошти, що залучаються від міжнародних організацій економічного розвитку на фінансування спільних проектів, надійшли у сумі 2,5 млрд. грн., або 40,9% запланованого річного обсягу. Зазначені надходження на 0,6 млрд. грн., або на 19,7% рівень їх виконання зріс у 2013 році на 9,8%.

Погашення боргу здійснено у сумі 54,8 млрд. грн., що більше за показники минулого року на 9,0% (таблиця 1). Виконання річного планового обсягу склало 67,6%, що на 8,7% менше відповідного показника 2012 року. Погашення внутрішнього боргу становило 29,6 млрд. грн., або 65,2% річного планового обсягу, зовнішнього боргу – 25,2 млрд. грн., або 70,8%. Наявним є подальше збільшення розриву між обсягами запозичень та погашення боргу (рис. 2), що може призвести до посилення боргово-го навантаження на бюджет у майбутньому.